De Lbo/Mavo-examens

H. Groen en A. Rood-Sengers

Veel docenten hebben bij de Cevo-vaksectie Geschiedenis en staatsinrichting aangedrongen op een uitbreiding van het aantal open vragen. Het algemeen bestuur van de Cevo heeft gehoor gegeven aan dit verzoek. Met ingang van 1992, dus al bij de komende examens, zullen de LbO/Mavo-examens meer open vragen bevatten dan tot nog toe.

De verandering, van een 70/30- naar een 50/50-verhouding gesloten tot open vragen, wil niet zeggen dat de examens uit een gelijk aantal open en gesloten vragen zullen bestaan. De wijziging houdt in dat het maximaal aantal te behalen scorepunten voor de gesloten vragen ongeveer gelijk wordt aan het maximum aantal punten voor de open vragen. Doordat het maximaal aantal punten voor een open vraag kan variëren van twee tot vier of eventueel zelfs vijf scorepunten, terwijl het maximum bij gesloten vragen twee blijft, zullen er toch nog meer gesloten vragen dan open vragen in de examens blijven voorkomen.

De uitbreiding van het aandeel van de open vragen leidde tot de vraag of een examen met meer open vragen moeilijker of gemakkelijker zou worden. Bovendien moest uitgezocht worden welk type vragen bij voorkeur open gesteld zou moeten worden en welk type vragen het best tot zijn recht komt in de gesloten vorm.

Als het examen door de uitbreiding van het aandeel van de open vragen eventueel moeilijker zou worden, moet er nagedacht worden hoe in de constructie de open vragen van een vergelijkbare moeilijkheidsgraad te maken zijn als de tot nog toe gebruikte gesloten vragen.

Om meer inzicht in deze vragen te verkrijgen, voerde het Cito een onderzoek uit, waaraan ACD-leden en hun collega-docenten medewerking verleenden.

nummer 1/92
pagina's 12 en 13

Het onderzoek

Van gangbare typen gesloten vragen als de herordeningsvraag, de meer-dan-twee- uitspraken vraag en de gebruikelijke meerkeuzevraag zijn open varianten gemaakt. Een groep leerlingen kreeg een toetsversie met de gesloten vragen voorgelegd, terwijl een vergelijkbare andere groep leerlingen een toetsversie met de open varianten van de vragen heeft gemaakt. Op deze wijze kon bepaald worden of het stellen van open vragen het examen moeilijker of gemakkelijker maakt en hoe dit bij de verschillende vraagvormen werkt.

Een voor het centrale examen typerende herordeningsvraag is bijvoorbeeld:

Hieronder staan vier gebeurtenissen of maatregelen (1 t/m 4) van de Duitsers uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog.
1 de eerste razzia op joden
2 de Februaristaking
3 het ontslaan van joodse ambtenaren
4 het verplicht stellen van de Ariërverklaring
In welke volgorde hebben de gebeurtenissen plaats gevonden of zijn de maatregelen uitgevoerd?

A	*2*	*4*	*1*	*3*
B	*2*	*1*	*3*	*4*
C	*3*	*4*	*1*	*2*
D	*3*	*2*	*4*	*1*
E	*4*	*3*	*1*	*2*
F	*4*	*1*	*3*	*2*

Deze vraag werkten we om tot de volgende open vraag:

Hieronder staan vier gebeurtenissen of maatregelen (1 t/m 4) van de Duitsers uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog.
1 de eerste razzia op joden
2 de Februaristaking
3 het ontslaan van joodse ambtenaren
4 het verplicht stellen van de Ariërverklaring
In welke volgorde hebben de gebeurtenissen plaats gevonden of zijn de maatregelen uitgevoerd?
Schrijf de cijfers 1 t/m 4 onder elkaar in de, volgens jou, goede volgorde.

Uit het antwoord moet de volgende volgorde blijken:
4 (Ariërverklaring)

3 (ontslag joodse ambtenaren)
1 (de eerste razzia)
2 (Februaristaking)

Het volgende voorbeeld is een typische meer-dan-twee-uitsprakenvraag:

In de jaren zestig schreef een Amerikaanse, Betty Friedan, een boek met de titel "The Feminine Mystique" (Het verschijnsel vrouw). Hieronder staan drie uitspraken (1 t/m 3) over haar boek.
1 Dit boek droeg bij aan een herleving van het feminisme.
2 Door dit boek werden vrouwen zich bewust van hun eigen situatie.
3 Onder invloed van dit boek begon Angela Davis met politieke aktiviteiten.
Welke uitspraak is/uitspraken zijn juist?
A alleen 1
B alleen 1 en 2
C alleen 2 en 3
D alleen 3
E alle drie de uitspraken
F geen van de drie uitspraken

Deze vraag hebben we als volgt omgezet in de open vraagvorm:

Het boek van de Amerikaanse schrijfster Betty Friedan met de titel "The Feminine Mystique" (Het verschijnsel vrouw) had een grote uitwerking.
Geef twee voorbeelden van die uitwerking.

Uit het antwoord moet blijken (twee van onderstaande gevolgen):
- Vrouwen werden zich bewust van hun situatie.
- Het feminisme herleefde/kreeg een nieuwe impuls.
- De National Organization of Women (NOW) werd opgericht (1966).

Naast de zojuist besproken, meer ingewikkelde vormen van gesloten vragen, komen er in de examens 'normale' meerkeuzevragen voor als:

De Nederlandse pers was "een onderwerp van voortdurende zorg en aandacht" van de Duitse bezetter. Er werden dagelijks persconferenties gegeven, de eerste had al plaats op 16 mei 1940.
Welke term is van toepassing op de bovenstaande inleiding?
A Cultuurkamer
B gelijkschakeling
C staat van beleg

Deze gesloten vraag hebben we als volgt in de open vraagvorm gesteld:

De Nederlandse pers was "een onderwerp van voortdurende zorg en aandacht" van de Duitse bezetter. Er werden dagelijks persconferenties gegeven, de eerste had al plaats op 16 mei 1940.
Wat was het resultaat voor de berichtgeving van die "voortdurende zorg en aandacht" en die dagelijkse "persconferenties"?

Uit het antwoord moet blijken (één van onderstaande):
- een gelijkgeschakelde pers
- niet-objectieve berichtgeving
- door de Duitsers gecontroleerde berichtgeving

De resultaten

De resultaten van het onderzoek maakten duidelijk dat een examen dat voor de helft van de punten in de open vraagvorm is gesteld, naar schatting drie scorepunten, ofwel .3 cijferpunt, moeilijker wordt dan een huidig examen. De oorzaak van de veranderingen in moeilijkheidsgraad varieert per vraagvorm.

Herordeningsvragen
Bij de herordeningsvragen bleek dat de open varianten iets moeilijker waren dan de gesloten varianten. Het hiervoor vermelde voorbeeld van een herordeningsvraag werd in de gesloten vraagvorm door 69 procent van de leerlingen goed beantwoord, terwijl deze vraag in de open vorm door 54 procent van de leerlingen goed werd gemaakt. Dit effect kan verklaard worden door de sturende werking van de alternatieven; één van de alternatieven moet immers goed zijn. De lijst met alternatieven biedt steun in het zoeken naar het goede antwoord. Deze steun kan een groot effect op de moeilijkheidsgraad hebben; in het meest extreme geval beantwoordde 65 procent van de leerlingen deze soort vraag in de gesloten vorm correct, terwijl slechts 10 procent van de leerlingen de open vorm goed had.

Meer-dan-twee-uitsprakenvragen
Bij de meer-dan-twee-uitsprakenvragen bleek het verschil in moeilijkheid alle kanten uit te gaan: twee vragen waren moeilijker en twee vragen waren gemakkelijker.

Het hiervoor gegeven voorbeeld van een meer-dan-twee-uitsprakenvraag werd in de gesloten vorm door 66 procent van de leerlingen goed gemaakt, terwijl de vraag in de open vorm door 46 procent van de leerlingen goed werd beantwoord. Daar staat weer een andere vraag tegenover, die in de gesloten vraagvorm door 41 procent van de kandidaten goed werd beantwoord en in de open vorm door 89 procent van de leerlingen.

Een kenmerk van de meer-dan-twee-uitsprakenvraag is dat *alle* uitspraken beoordeeld moeten worden. Als een leerling een onderdeel verkeerd beantwoordt, dan is de vraag in de gesloten variant in zijn geheel foutief beantwoord en krijgt de leerling nul punten. In de open vraag kunnen deze goed beantwoorde onderdelen via deelscores wel beloond worden. Bij twee vragen zou de sturende werking van de alternatieven en wellicht de raadkans als de leerling er echt niet uitkomt, de vraag in de gesloten vraagvorm gemakkelijker hebben kunnen maken dan in de open vorm.
Een en ander lijkt af te hangen van de aanvankelijke moeilijkheidsgraad; een moeilijke gesloten vraag wordt in de open vraagvorm beter gemaakt en een aanvankelijk makkelijke gesloten vraag wordt in de open vraag iets slechter gemaakt.

Meerkeuzevragen
In het onderzoek zijn twee meerkeuzevragen opgenomen. De ene vraag bleek moeilijker, de andere vraag bleek gemakkelijker in de open vraagvorm. Het hiervoor gegeven voorbeeld van een meerkeuzevraag werd door 42 procent van de leerlingen goed beantwoord in de gesloten vraagvorm en door 55 procent van de leerlingen in de open vorm.
Als een hoofdzaak in een open vraag getoetst wordt, dan is een leerling altijd wel in staat een deel van het antwoord te reproduceren. Als echter een open vraag gesteld wordt over een detail uit de leerstofomschrijving, dan is de open vraag erg moeilijk, en heeft de leerling in de gesloten vraagvorm nog altijd het voordeel van herkenning/partiële kennis en de raadkans. Ten dele is dit eerder een probleem van wellicht te gedetailleerde feiten en weetjes die volgens de stofomschrijvingen in de examens getoetst moeten worden.

Bespreking van de resultaten met ACD en vaksectie

De vragen zijn zowel in open als gesloten vorm voorgelegd aan de ACD en de vaksectie. De ACD bestaat uit zes docenten die de examenvragen maken. De vaksectie, bestaande uit drie leden, is inhoudelijk verantwoordelijk voor de examens en de normering. In een gezamenlijk overleg zijn de voorkeuren per vraag voor de open of de gesloten variant en de argumentaties voor die voorkeuren geïnventariseerd.

Met ingang van het CE 1992 wordt bij de open vragen telkens vermeld hoeveel punten er te behalen zijn. De lay-out wordt weer wat anders, werkmateriaal en vragen worden in aparte boekjes afgedrukt.

Een ruime meerderheid van vaksectie en ACD had bij herordeningsvragen een voorkeur voor de open vraag. De gesloten vraag werd te gekunsteld gevonden en biedt ruimte door met oneigenlijk puzzelwerk toch op het goede antwoord te komen. Een eenvoudige historische ordening is in de open vraagvorm met een redelijke overeenstemming tussen correctoren te scoren. Een mogelijk nadeel is dat de vraag wellicht iets moeilijker kan worden. Door in de vraag zelf het begin en/of het einde van de ordening "weg te geven" zou de moeilijkheidsgraad vergelijkbaar gemaakt kunnen worden met de moeilijkheidsgraad van de gesloten variant.

Een meerderheid van ACD en vaksectie sprak een voorkeur uit voor de open variant; vooral bij de 'pittige' vragen. Door de mogelijkheid van het toekennen van deelscores kan de prestatie van de leerling beter in de scoring tot uitdrukking worden gebracht. Toch is de gesloten variant - vooral als in de vraag een hoofdzaak wordt getoetst - zeer goed bruikbaar.

De ACD en vaksectie konden geen voorkeur uitspreken voor de normale meerkeuzevraag of de open variant. Een goed geconstrueerde meerkeuzevraag waar de afleiders niet gezocht of gekunsteld zijn, is een efficiënte en effectieve toetsing. Zodra echter vanwege de noodzaak dat één van de alternatieven objectief goed moet zijn, de afleiders geforceerd geformuleerd moeten worden, of de vraagstelling voor de leerlingen onnodig ingewikkeld dreigt te worden, dan kan de voorkeur uitgaan naar een korte open vraag.

Samenvattende conclusies

In de examens LBO/Mavo Geschiedenis en staatsinrichting zullen in het vervolg iets meer open vragen gesteld worden. Vooral de gesloten herordeningsvragen zullen verdwijnen en vervangen worden door open vragen. Te verwachten is dat vooral gesloten vragen, waarbij door de gesloten vraagvorm de vraagstelling of alternatieven geforceerd geformuleerd zijn, plaats zullen maken voor open kort-antwoordvragen. ACD en vaksectie zullen proberen de moeilijkheidsgraad van de examens vergelijkbaar te houden met de tot nu toe afgenomen examens.

Uit het onderzoek bleek dat de uitbreiding van de open vragen een examen gemiddeld iets moeilijker maakt. Met dit gegeven in het achterhoofd zouden dan bijvoorbeeld in de inleiding tot de eigenlijke open vraag zogenaamde antwoordrestricties (noem er twee) en/of aanwijzingen (betrek in je antwoord .....) gegeven kunnen worden om de aard en de omvang van het gewenste antwoord aan te geven. Tevens moet erop gelet worden dat de open vragen vooral gebruikt worden om hoofdzaken te toetsen.

kleio
nummer 1/92
pagina's 14 en 15